

Tematikus összeállítás

ZENE ÉS IRODALOM

MUSIC AND LITERATURE

VENDÉGSZERKESZTŐ: HORVÁTH KORNÉLIA

ELŐSZÓ

FOREWORD

Horváth Kornélia

egyetemi tanár

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar

Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, Budapest

horvath.kornelia@btk.ppke.hu

A *Magyar Tudomány* folyóirat *Zene és irodalom* című tematikus száma a jelzett két diszciplína összefonódásait, kölcsönös kapcsolatait illetően egyfelől azt vizsgálja, miként is értelmezi és értelmezi át egy-egy irodalmi szöveg korának zenei témáit, szerzőit, illetve azok alkotásfilozófiáját. Másfelől, de az előbbivel szoros összefüggésben azt elemzi, hogyan válnak egyes zenei megoldások, műfaji elvek, hangzati-modulációs eljárások az irodalmi szöveg hangzásbeli/hangtani, kompozicionális, narratív (történetszervezési) és narratológiai (a történetmondás, azaz az elbeszélés módját illető), metaforikus és filozófiai (egzisztenciálfilozófiai vagy ontológiai) szövegszervező elveivé és működésmódjává. Ez a szövegszervező erő gyakran olyan szintre jut, hogy magát az adott irodalmi szöveget is egyfajta zenei mű(faj)ként állítja az olvasó elé, annak jegyeit több-rétű vonatkozásban, s minden esetben reflexív, metapoétikus módon tárva fel. A tanulmányok egy része nagy figyelmet szentel az irodalmi szöveg és az azon alapuló opera, illetve szöveggönyv, valamint a dráma és opera, illetve a szöveg és szonáta szemantikai kapcsolódásainak is. A vizsgálódások eredményeképp elmondható, hogy az elemzett sajátos irodalmi-poétikai eljárások a tárgyalt szövegekben szoros összefüggésben állnak az adott művek történeti-kulturológiai beágyazottságával és meghatározottságával, utalásrendszerével, s ezzel együtt

a mindig jól kitapintható, gyakran az elsődleges témában is megjelenő mitikus-mitologikus és biblikus áthallásaival.

S. Horváth Géza tanulmányában részletesen tárgyalja az Alekszandr Szergejevics Puskin és Peter Shaffer Mozart-drámái közötti intertextuális kapcsolatokat (tematikus aspektusból kitérve Mozart halálának a két műben ábrázolt „rejtélyére”), s a két dráma nyelvi-poétikai megalkotottságának elemzése során tárja fel a bennük kibomló alkotásfilozófia lényegi ismérveit. Mindezt a szövegekben megidézett bibliai és mitológiai kontextusok, egyéb intertextuális kapcsolatok, valamint a két darab egyedi metaforikájának feltárásán keresztül mutatja be, egyben Puskin alkotásának unikális műfaji sajátosságát is jelölve.

Mezősi Miklós írása a Paul Ricoeur által „megnevezési játékként” jelölt poétikai működésmódot elemzi a *Hovanscsinában*. Jelesül azt az orpheuszi mitológmán alapuló metaforikus utat, amely a dicsőséges fehér hattyútól Hovanszkij herceg „hattyúdalaig” ível a verbális, valamint a zenei „megnevezések” során keresztül, ily módon mutatva be az operának és drámának a zenei és nyelvi hangzáson alapuló metaforikáját.

Hegy Pál tanulmánya az improvizatív kortárs zenei törekvéseket a komparatív elemzés módszerével veti össze a Paul Auster-regények szövegszervező alapjául szolgáló, esetleges történetekre épülő cselekményvezetéssel. A szerző Auster poétikáját a „rend a rendezetlenségben” mintázatai, esztétikai aspektusból a harmóniából kibomló fenséges minősége, narratológiai szempontból a virtualitás szövegszintjei, míg ontológiai megközelítésben a véletlen lehetősége és szerepe felől vizsgálja.

Molnár Angelika írása a zene, a hang és a szó kapcsolatára fókuszál Lev Tolsztoj *Kreutzer-szonáta* című elbeszélésében. Értelmezését a szöveget alkotó zenei motívumok, hangismétlődések, illetve a nevek és a cselekvések szerepének nyelvi-poétikai elemzésén keresztül bontja ki. Mindezek a szonáta mint műfaj többretű értelmezhetőségét teszik lehetővé az elbeszélés vonatkozásában: részint a hang működése (realizálódása, a szövegben való „megtestesülése”), részint a beszédmód által. Ez a nyelvi-műfaji működésmód leginkább a főhős vasúti történetmondásában nyilvánul meg, ahol a vonat és a zenemű hangjai egymásra mintázódnak. Ennek eredményeképp mintegy „zenei módon” értelmeződik az elbeszélte radikális egzisztenciális esemény, a gyilkosság is.

Pál József Dante *Isteni színjátékát* zeneelméleti összefüggésekben elemzi. Rávilágít a zene eltérő funkciójára és természetére a Purgatóriumban és a Paradicsomban. Az előbbiben a zene még „e világi”, amennyiben célja van: az ismert liturgikus és bűnbánó énekek, énekelt imádságok és bibliai passzusok segítségével a bűnösök lelkének megtisztítása. A Paradicsomban azonban egészen más természetű és eredőjű zene szól (a szerző ezt „objektív” zenének nevezi): ez a kilenc égi szféra avagy égkör, az „égi kerek” forgásának, vagyis a világegyetem isteni mozgatásának eredménye, amelynek forrása végső soron Istennek a teremtményeiért érzett szeretete.

Horváth Kornélia Ottlik Géza *Minden megvan* című művész-novellájában nem a nyilvánvaló zenei-tematikus párhuzamokat vizsgálja. A tanulmány tárgyát a zenéhez és a művészi alkotáshoz kapcsolódó mitologikus és biblikus utalások, valamint ezeknek a tulajdonnevek szemantikájában és egyéb szövegi motívumokban kibomló kulturális háttere képezi. Különös hangsúlyt kapnak az elemzésben – a zenei műfajokon túl – a hangzásmetaforizáció által létrehívott alakzatok, amelyek a hang és a hangzás szövegszervező poétikai témáját önmagukban is demonstrálják. A dolgozat röviden kitér e hangzásszemantikai szövegszervező elemek egzisztenciálfilozófiai vonatkozásaira is.